

Получена: 26.11.2020 г.

Приета: 16.02.2021 г.

КИНОЦЕНТЪРЪТ КАТО ФЕНОМЕН – КРАТКА ИСТОРИЯ И РАЗВИТИЕ

Г. Трифонов¹

Ключови думи: киноцентър, филмово студио, снимачен павилион

РЕЗЮМЕ

Представен е кратък преглед и анализ на първите снимачни павилиони и киноцентрове в света – тяхната поява и развитие във функционално и архитектурно отношение. Въз основа на изследвани международни примери на съвременни киноцентрове са изведени основни типологични характеристики и са систематизирани главните структурни елементи на съвременния киноцентър, като в заключение е направено предложение за обща класификация.

1. Въведение

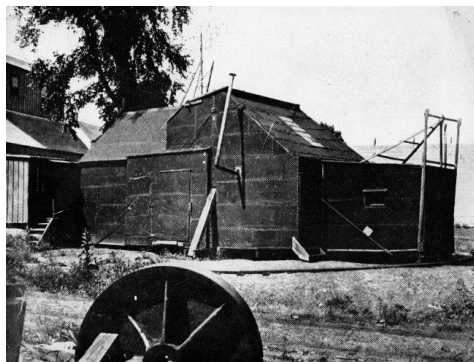
При появата на филмовата индустрия няма конкретна архитектурна среда, адаптирана за процесите по създаване на филм. Използвани са прототипи с научен характер и експериментиране с нови изобретения и тяхното представяне. Въпреки това, популярността на филмите нараства и крайният потребител – публиката изявява все по-голям интерес към този нов тип продукт. В естествен отговор, тази индустрия развива необходимостта от адаптиране на конкретни видове съоръжения с цел по-ефективно производство и разпространение.

Паралелно с необходимостта от представяне на филми нараства и необходимостта от специализиране на производствената среда – в т.нар. снимачни павилиони. Постепенно филмопроизводството прераства в индустрия, а снимачните павилиони се развиват и разширяват до цели комплекси – киноцентрове.

¹ Григори Трифонов, арх., докторант, кат. „Промислени и аграрни сгради“, УАСГ, бул. „Хр. Смирненски“ № 1, 1046 София, e-mail: grigori.trifonov@gmail.com

2. Първите снимачни павилиони

През януари 1893 г. Томас Едисън строи първия в света снимачен павилион, намиращ се на територията на неговата лаборатория в Ню Джърси. Целта е производство на филми за неговия кинетоскоп.

Фиг. 1 (вляво). Снимачен павилион „Черната Мария“ снимка откън. Източник: <https://tcf.ua.edu/Classes/Jbutler/T112/EdisonIllustrations.php>, посетен на 12.10.2016 г.

Фиг. 2 (вдясно). Снимачен павилион „Черната Мария“ – възстановка. Източник: <http://www.onlyinyourstate.com/new-jersey/nj-hollywood-connection/>, посетен на 12.10.2016 г.

Наречен е „Черната Мария“, тъй като сградата е изцяло покрита с катранена хартия. На покрива има огромен прозорец за осигуряване на голямо количество ярка светлина, необходима за тогавашната технология на снимане. Освен това, сградата е построена изцяло върху конструкция на въртящ се диск, за да може да се следи посоката на слънцето през деня.

През 1901 г. снимачният павилион затваря врати и Едисън се мести в Ню Йорк, а през 1903 г. е разрушен. В момента, в музейния комплекс на Томас Едисън в Ню Джърси, е изложена възстановка на „Черната Мария“.

Паралелно с павилионите в САЩ, едни от първите киноцентрове са създадени и във Франция – *Gaumont*, 1895 г. и *Pathé*, 1896 г. В последствие те се обединяват и компанията има най-голямото филмопроизводство до началото на 20-те години на XX в. *Gaumont-Pathé* действа по-скоро като продуцентска компания и не разполага с голям сграден фонд. Техни филми се снимат на различни места, включително и в новосформиращия се център – Ню Йорк.

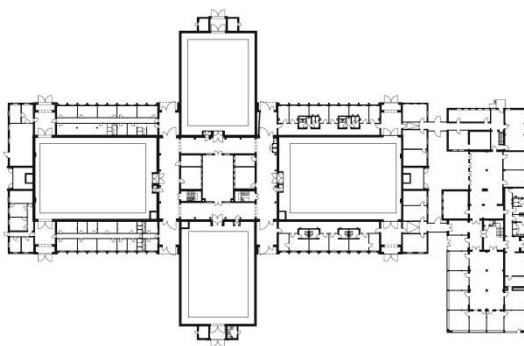
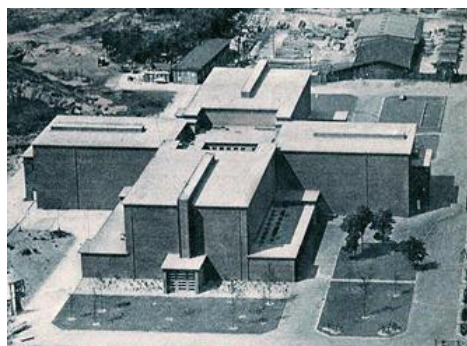
През 1910 г. отваря врати *Thanhouser Company* в Ню Йорк със свой собствен снимачен павилион. Сградата е съставена от административна част с подготвителни и складови зони и едноетажна производствена част, покрита изцяло със стъклен покрив върху лека конструкция от метални триъгълни ферми. Тази „отвореност“ на пространството дава голямо предимство на компанията и големи филмопроизводители, като *Gaumont-Pathé*, снимат техните неми филми там. През 1913 г. сградата претърпява пожар, но е възстановена. През 1918 г. компанията затваря врати поради вече утвърдилата се конкуренция на пазара на филмопроизводство [1].

Фиг. 3 (вляво). *Thanhouser Company*, снимачен павилион – снимка отвън.
Източник: <http://wikimapia.org/26709444/Thanhouser-Company-film-studio-first-location>,
посетен на 12.10.2016 г.

Фиг. 4 (вдясно). *Thanhouser Company*, снимачен павилион – снимка отвътре.
Източник: <http://www.wisconsinhistory.org/Content.aspx?dsNav=N:4294963828-4294955414&dsRecordDetails=R:IM96437>,
посетен на 12.10.2016 г.

По същото време в Германия се заражда едно ново архитектурно явление в индустрията на филмопроизводство. През 1911 г. *Deutsche Bioscope* строи първата си стъклена къща за производство на филми и започват снимките на първите филми в Германия [2]. През следващите няколко години компанията се обединява с няколко други, докато през 1926 г. се строи голям снимачен павилион, сега познат като *Marlene Dietrich Halle*. През 1929 г. отваря врати и първата комплексна сграда за снимачни процеси, съставена от 4 снимачни павилиона – *Tonkreuz*. Така в Потсдам се поставя началото на първия в света мащабен киноцентър – *Babelsberg* [3].

Фиг. 5 (вляво). Снимачен павилион *Tonkreuz* – снимка. Източник: <http://truisvanaalten.com/index.php?obj=1223127830>,
посетен на 15.10.2016 г.

Фиг. 6 (вдясно). Снимачен павилион *Tonkreuz* – разпределение. Източник: <http://www.studiobabelsberg.com/en/services/sound-stages/>,
посетен на 09.08.2014 г.

В средата на 20-те години на XX в. в Щатите вече са сформирани няколко продуцентски компании, които се наричат „Големите 5“ – *20th Century Fox*, *RKO Pictures*, *Paramount Pictures*, *Warner Brothers* и *Metro Goldwyn Mayer (MGM)*. През 1924 г. *Gaumont-Pathé* се поглъща и контролира от *MGM (Metro Goldwyn Mayer)*, което бележи края на френското господство в киноиндустрията и началото на американската иконо-

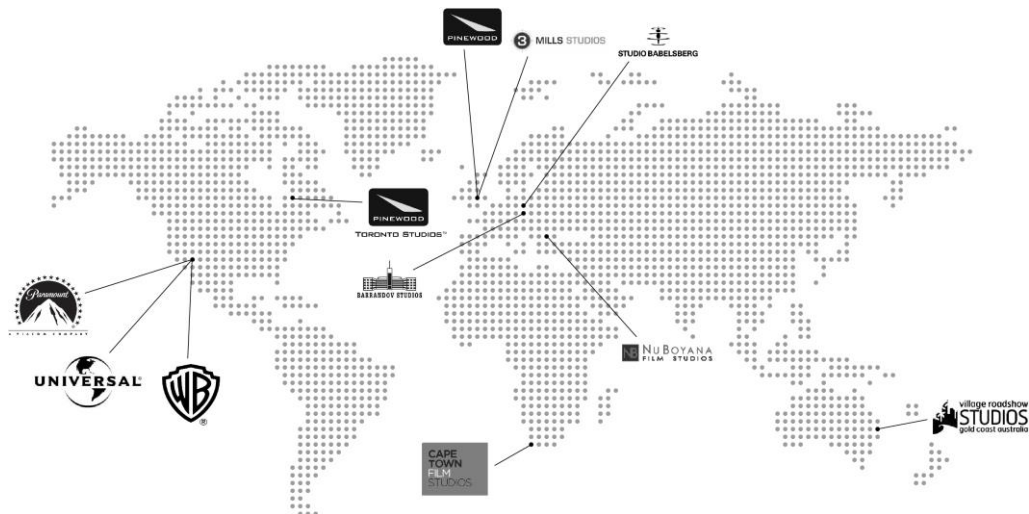
мическа хегемония, която продължава почти изцяло до края на ХХ в. С формирането на киноцентър *Babelsberg* Германия поема водещата роля в Европа.

„В началото на развитието на киното, столици като Лондон, Париж, Берлин и Москва са в челните редици на развитието на новата технология. Само американската филмова индустрия създава място на разстояние от столицата на страната, която се утвърждава като столица на киното – Холивуд“ [4]. Първоначално погледът е обърнат към Ню Йорк като културен център със своите многобройни театри. Новото изкуство, обаче, не успява да се наложи над вече установените и изключително популярни за Ню Йорк театри и музикъли на Бродуей. Филмопроизводителите насочват вниманието си към един нов център – Лос Анджелис. Под хълмовете на Холивуд започва бурно разрастване на индустрията със сформирани на нови филмови студиа и киноцентрове. Днес Лос Анджелис е един от най-големите мегаполиси и единствен в света, съсредоточен и развит основно около филмопроизводство.

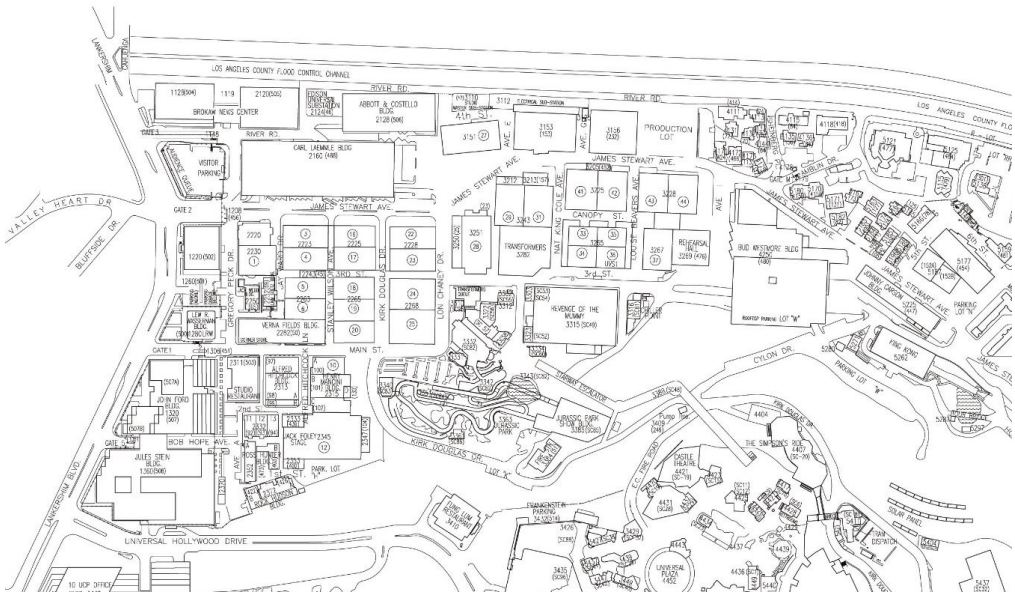

Фиг. 7. *Nestor Film Company*, снимка откъм. Източник: https://en.wikipedia.org/wiki/Nestor_Film_Company, посетен на 18.10.2016 г.

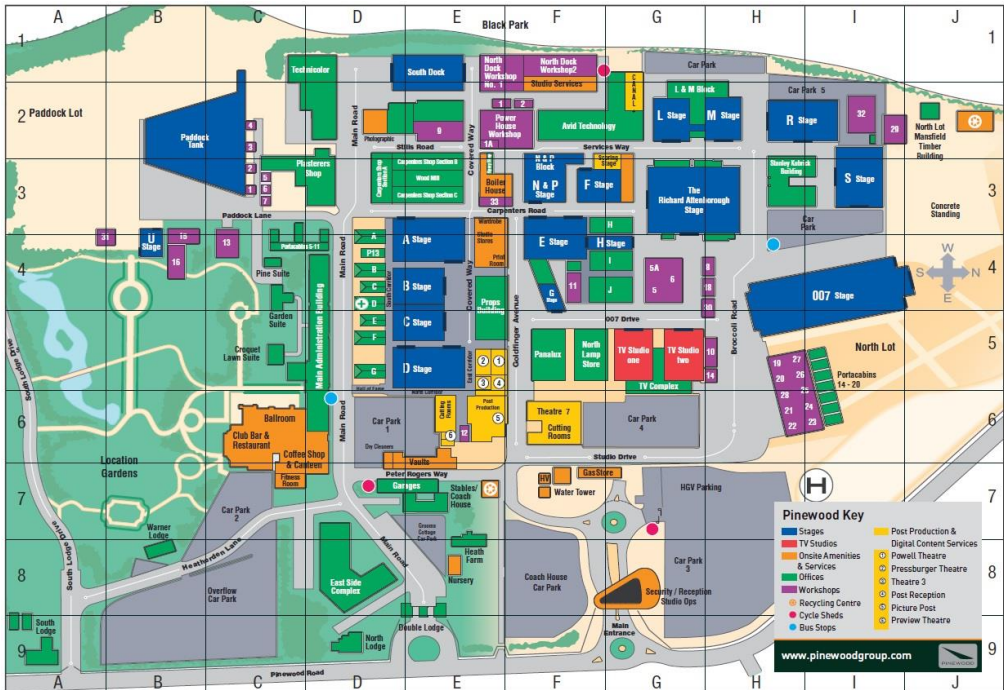
3. Съвременни киноцентрове

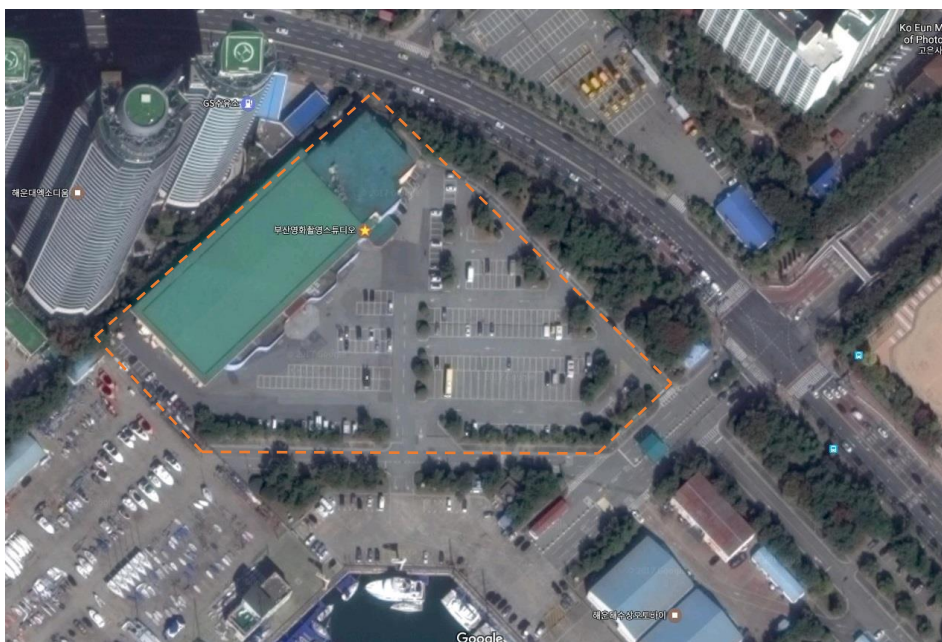
Фиг. 8. Съвременните киноцентрове по света.
(схема на автора)

Фиг. 9. Киноцентър Юнивърсал – генерален план, САЩ, средна гъстота на населението около 31 души/ km². Източник: <http://www.universalstudioslot.com/maps-forms-and-policies>, посетен на 05.06.2017 г.

Фиг. 10. Киноцентър Pinewood Studios Лондон - генерален план, Великобритания, средна гъстота на населението около 241 души/ km². Източник: <http://www.pinewoodgroup.com/>, посетен на 06.07.2014 г.

Фиг. 11. Киноцентър Бусан – изглед на генерална планировка, Южна Корея, средна гъстота на населението около 513 души/ km². Източник: <https://www.google.bg/maps/>, посетен на 05.10.2015 г.

Въпреки че снимачните технологии са еднакви навсякъде по света и формирането на киноиндустрията започва едновременно в Европа и Северна Америка, регионалните икономически, политически и културни дадености дават отражение с известни разлики в развитието на киноцентровете. Внедряването на киноиндустрията в Азиатските страни изостава с около 50 г. и разлики, породени от географските и демографските дадености, също са видни.

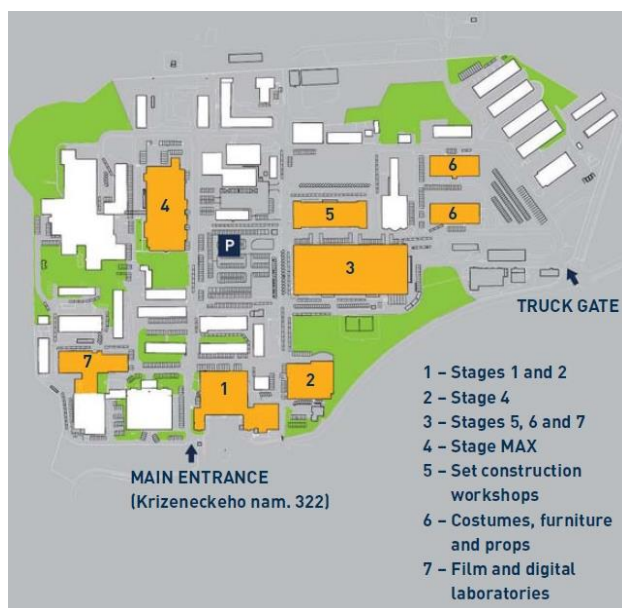
Основният структуроопределящ елемент на един киноцентър е снимачният павилион. Колкото повече се разгръща работата и обхватът на киноцентъра, толкова по-многобройни и разнообразни стават снимачните павилиони и спомагателните сгради и съоръжения към тях.

За целта на настоящото изследване са разгледани над 50 международни функциониращи киноцентъра с разнообразен характер и мащаб. От направения анализ, най-общо, може да бъде изведено следното наблюдение – колкото по-ниска е средната гъстота на обитаване, толкова по-големи са размерите на комплексите и толкова по-многобройни са елементите в тях.

На показаните изображения – фиг. 9, 10 и 11, ясно се вижда драстичната разлика между държава като САЩ, която се развива основно в хоризонтално направление, поради запаса си от площ, и държава като Южна Корея, която се развива основно вертикално, поради недостига на пространство. Разбира се, такова обобщение не може да се счита за крайно и изчерпателно, тъй като трябва да се вземе под внимание и икономическото състояние на страната, в която се намират киноцентровете. Разгледаните по-горе примери са от страни, които са водещи икономически сили. В държави като България и Чехия, например, се наблюдават комплекси, които не са най-големите в световен мащаб, но са с пълна функционалност и потенциал. Вж. фиг. 12 и 13.

Фиг. 12. Киноцентър НюБояна – генерален план, България, средна гъстота на населението около 62 души/ km². Източник: <http://nuboyana.com/>, посетен на 15.05.2014 г.

Фиг. 13. Киноцентър Барандов, генерален план. Източник: <http://www.barrandov.cz/en/>, посетен на 20.05.2014 г.

3.1. Функционалност

Тъй като размерът не винаги е обективна характеристика за определяне на качествен потенциал, класификацията по тази характеристика ще бъде обвързана по-скоро с обема и съдържанието на сградния фонд и функциите в рамките на киноцентровете.

Основните функционални зони в един киноцентър са:

- основно производство;
- обществено обслужване и администрация;
- спомагателна зона.

Според тези зони киноцентровете могат да бъдат разделени на 3 групи: малки, средни и големи.

Таблица 1. Кратко описание на съдържанието на киноцентровете от трите най-общи групи

Малки	Средни	Големи
Съдържат само елементи на основното производство, 1 функционална зона – снимачни павилиони; Обикновено не са много на брой, което определя и най-малките размери на комплексите.	Съдържат 2 функционални зони: - 1-ви вариант: обществено обслужване и администрация заедно с производство; - 2-ри вариант: производство заедно със спомагателни функции.	Съдържат и 3-те функционални зони: - 1 – обществено обслужване и администрация, - 2 – производство; и - 3 – спомагателни функции Тук границата между средни и големи трудно може да бъде поставена и по-скоро разграничаването може да се определи от наличието на редица спомагателни функции, услуги и съоръжения в рамките на по-големите комплекси.

„Студийната индустрия и независимото кино са два полюса в организацията на филмопроизводството“ [5]. Киноцентровете имат още две основни характеристики – да са продуцентски (инвеститорски) и да имат физическата среда, необходима за процеса на създаване на филм (съоръженията в комплекса). Свободните режисьори и продуценти са зависими от съоръженията на киноцентровете, а понякога самите киноцентрове разчитат на свободните кинотворци да наемат техните съоръжения и екипи.

Съпоставена с класификацията от табл. 1 по големината, класификацията по начин на функциониране не е засегната до такава степен от архитектурната среда, колкото от начина на управление и предлаганите услуги от киноцентровете. По тази характеристика те могат да бъдат разделени в 2 основни групи:

- Киноцентрове, които не участват в продуцирането, а само осигуряват работна среда за външни екипи – малки и средно големи комплекси, които отдават своите съоръжения под наем.
- Киноцентрове, които участват в продуцирането на филми – големи комплекси, които разполагат едновременно с набор от съоръжения за собствено производство и такива за отдаване под наем на външни екипи. Това се отразява на архитектурната среда в наличието на по-тясно специализирани снимачни павилиони и работилници за постоянни продукции и на универсални снимачни павилиони и работилници, подходящи за разнообразни продукции. Оттук идва и разликата в организацията на генералната планировка с цел контрол на достъпа до различните по характер съоръжения.

Въпреки направената класификация, киноцентровете трудно могат да бъдат обективно съпоставени един спрямо друг. Разнообразните им капацитет и функции осигуряват и предлагат условия, подходящи за различни продукции от гледна точка на киното като изкуство.

3.2. Сграден фонд

Филмопроизводството е сложен и съставен процес. То изисква разнообразен набор от съоръжения за отделните етапи и процеси:

- Снимачни павилиони – просторни, шумоизолирани сгради за снимки на закрито и запис на звук.
- Телевизионни студиа – подобни на снимачните павилиони, но със специфични характеристики на дизайна и изисквания, произтичащи от многото камери при телевизионните продукции и евентуалното присъствие на публика.
- Работилници – производствени сгради за създаване на декори, костюми, реквизит, за тяхното съхранение и поддържане, паркинги и ремонтни работилници за превозни средства за сцени и работилници за специални ефекти.
- Офиси – използват се за помещаване на творчески, управленчески, финансови и административни функции. Използват се коридорни схеми със самостоятелни помещения с различна площ и отворени планови схеми, подготвени за модулиране на пространството.
- Външни снимачни площадки – това са открити площи, използвани за изграждане на външни сцени и декори и модели и за изпълнение на специални ефекти.
- Специални съоръжения – съоръжения, специфично предназначени за конкретна цел, например, басейн за подводни снимки и други [6].

От направения анализ на съществуващи международни киноцентрове могат да бъдат систематизирани във вече обособените три функционални групи следните сгради и съоръжения:

Таблица 2. Описание на най-характерните сгради и съоръжения в киноцентровете

Обществено обслужване и администрация	Производство	Спомагателни функции
<ul style="list-style-type: none"> • офисни площи по управление и администрация; • офисни площи за отдаване под наем на екипи по филмови продукции; • паркови площи; • офиси и студиа, предлагащи услуги по пред- и пост-продукция; • магазини, кухни, ресторанти и др. подобни обслужващи звена; • хотели и други сгради за временно настаняване. 	<ul style="list-style-type: none"> • снимачни павилиони; • външни снимачни площадки и пространства; • работилници; • складове; • специални снимачни павилиони; • открити и закрити водни басейни; • снимачни павилиони за снимане пред публика на телевизионни издания; • снимачни павилиони с постоянни зелени/сини екрани за монтаж и добавяне на специални ефекти; • високотехнологични снимачни павилиони за т.нар. „виртуални” продукции. 	<ul style="list-style-type: none"> • паркинги и гаражи; • съоръжения на инженерната инфраструктура; • автостанции и др. подобни.

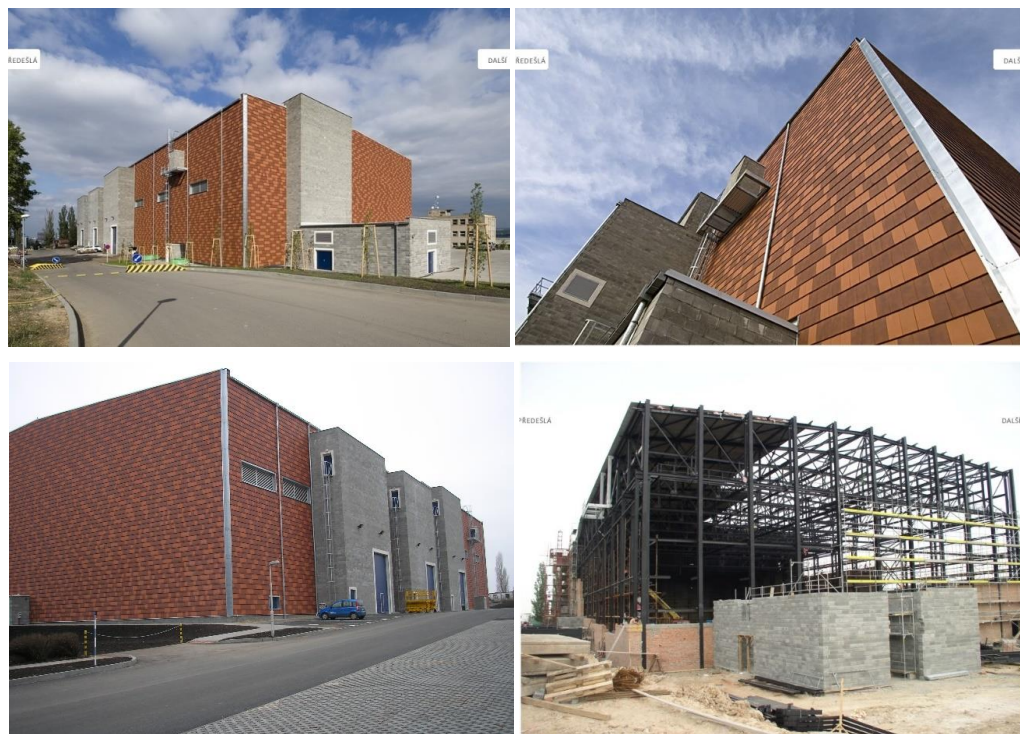
Таблицата не представлява класификация и с нея не се изчерпват всички възможни сгради и съоръжения. Посочени са преобладаващите примери от разгледаните киноцентрове, които сформират основните производствени единици и необходими сгради за функциониране на един киноцентър.

4. Снимачни павилиони

Снимачните павилиони са най-характерните и уникални за филмопроизводството сгради. В тях се осъществява най-голямата част от снимачните процеси в етапа на продукция. Тъй като всяка филмова продукция е уникална сама по себе си и продуцентските екипи имат различни потребности, може да се каже, че снимачните павилиони са универсални производствени сгради с голяма степен на адаптивност. Технологиите на снимане на филми имат определени изисквания, които дават специфичния характер на снимачните павилиони.

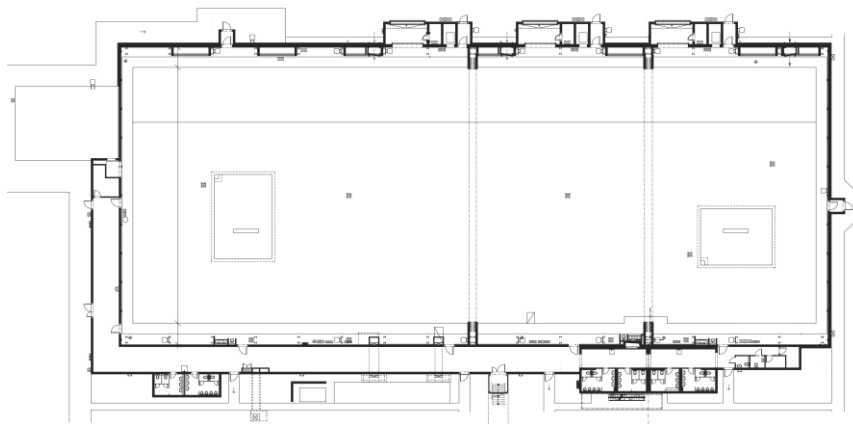
4.1. Съвременен облик

Най-просто описани, снимачните павилиони представляват широкоплощни едноетажни промишлени сгради с максимално освободено от подпори вътрешно пространство. Средната застроена площ на снимачните павилиони, изведена от разгледаните в проучване примери, възлиза на около 1300 m^2 . Павилион 20 в киноцентър Бабелсберг е с площ от 7400 m^2 и е единствен по рода си с такива размери, а най-малкият е с площ от 170 m^2 и се намира в киноцентър *Pinewood*, Лондон. Всички павилиони в план имат форма на правоъгълник със съотношение на страните около 4:3 или 5:3, а височината им варира между 4 m и 20 m, като най-разпространената е около 10 – 12 m.

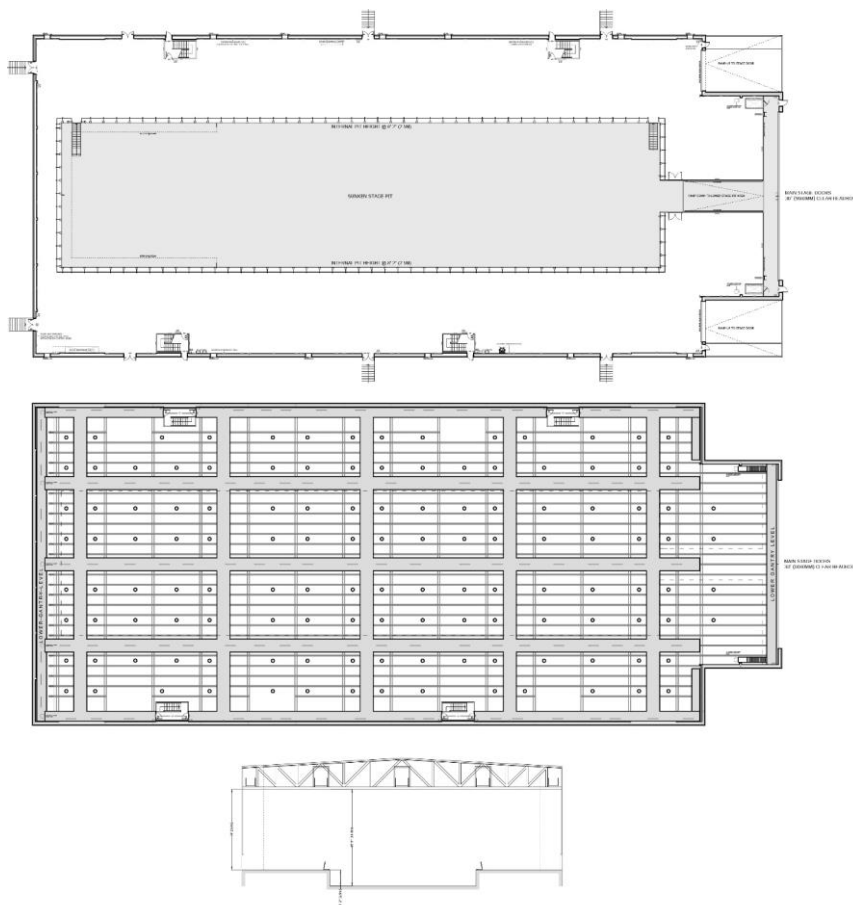

Фиг. 14. Снимачен павилион Макс, киноцентър Барандов, изпълнен през 2006 г.
Проект на Ханс-Пол Архитекти.

Източник: <http://www.hanspaul.cz/>, посетен на 12.10.2016 г.

Фиг. 15. Снимачен павилион Макс, киноцентър Барандов, изпълнен през 2006 г.
Проект на Ханс-Пол Архитекти. Източник: <http://www.barrandov.cz/en/>, посетен на 03.11.2014 г.

Фиг. 16. Снимачен павилион Stage 007, Киноцентър Pinewood Studios. От горе надолу:
1. Разпределение кота $\pm 0,00$; 2. Разпределение сервизни галерии; 3. Напречен вертикален
разрез. Източник: <http://www.pinewoodgroup.com/>, посетен на 03.11.2014 г.

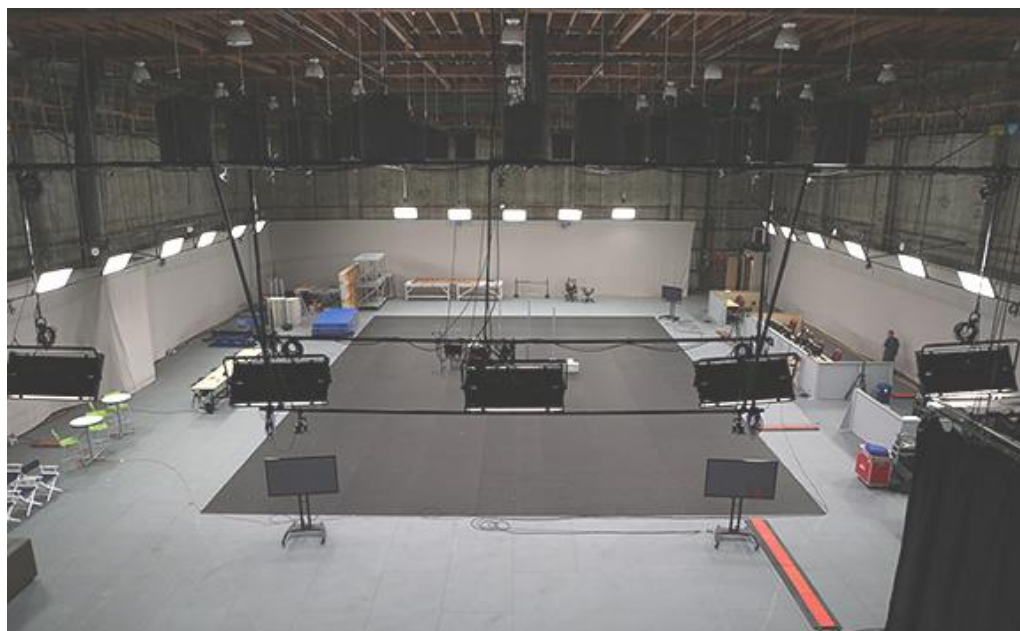
Една от най-съществените и отличителни черти на снимачните павилиони е липсата на прозоречни отвори по фасадите и звукоизолиращата сградна обвивка. Те са наложени от характера на съвременната снимачна технология, която изисква строго контролирана среда по отношение на звук и светлина. В план, освободено от подпори, пространството се разделя на 2 зони – централна снимачна зона и периферни обходни коридори. Достъпът обикновено сепарира човешки и товарни потоци. Товарният достъп се осъществява през една или няколко специални, звукоизолирани, големи сценични врати.

Развитието на снимачните павилиони във вертикално отношение отново е обусловено от технологичните изисквания и необходимостта от свободно снимачно пространство. Над това пространство се намират сервизни и обходни галерии, подкранови греди, верижни такелажи и платформи за изграждане и обслужване на сценичните декори и техниката.

4.2. Снимачните павилиони на бъдещето

Разнообразието във филмопроизводството до началото на XXI в. е изразено в наличието на различни по големина и тип единици – снимачни павилиони, работилници и складове, които да могат да бъдат отнесени към различни потребности на производствените процеси и различните финансови възможности на продуцентските екипи. Днес, с развитието на дигиталните технологии, към разнообразието се добавя един нов вид основни производствени единици – високотехнологични снимачни павилиони.

Една от последните технологии е т.нар. „виртуална“ продукция – запис на изпълнението и гласа на един актьор, облечен в специално „проследимо“ облекло, и използването на тази информация, за да се анимира цифров модел в 2D и 3D компютърна анимация и да се трансформира изпълнението на живо в дигитално изпълнение. Днес „виртуалната“ продукция се използва във филми, телевизия, видеоигри и други дигитални издания.

Фиг. 17. Снимачен павилион за т.нар. „виртуална“ продукция. Източник:
<http://www.wbsound.com/burbank/facilities/virtual-production-stage/>, посетен на 17.03.2015 г.

През юни 2014 г. отделите по пост-продукция, звук и видеоигри на киноцентър *Warner Bros.* разработват с компанията *Profile Studios* стартирането на първия по рода си снимачен павилион за „виртуална“ продукция. Екип от 3D специалисти и инженери на *Profile Studios* помага да започне „виртуалният“ производствен процес върху големи филмови заглавия, а днес вече тази иновативност започва да се налага като стандарт.

Съвременното сградостроителство преминава в етап, в който благодарение на новите технологии сградите се проектират да функционират по интелигентен начин, да осигуряват комфортна среда на обитаване чрез адаптация на сградните системи, инсталации и сградната обвивка на промените в околната среда [7]. Неизбежно е тези технологии да се отразят в посока на усъвършенстване на самите снимачни павилиони. Технологии като холограмни проекции, подвижни панели и екрани биха могли да допринесат за адаптивността на вътрешното пространство към снимачните процеси, а умни материали [7] да се използват в сградната обвивка, така че снимачните павилиони да се адаптират адекватно към характеристиките, не само на външната околна среда, но и на текущите условия на снимачния процес.

ЛИТЕРАТУРА

1. https://en.wikipedia.org/wiki/Thanhouser_Company, visited on 12.08.2016.
2. *Bock, H.-M.* et al. *The Concise Cinegraph: Encyclopedia of German Cinema.* Berghahn Books, 2009, ISBN: 9780857455659.
3. https://en.wikipedia.org/wiki/Babelsberg_Studio, visited on 12.08.2016.
4. *Telotte, J. P.* *The Mouse Machine: Disney and Technology.* University of Illinois Press, Urbana and Chicago, 2008.
5. *Sammler, B. J., Harvey, D.* *Technical Design Solutions for Theatre, Volume 1.* Focal Press, 2002.
6. *Turley Associates.* *PINEWOOD, The Case for Expansion, Meeting the need for growth in the UK film, TV and screen-based media.* Document number 3, February 2013. Source: <http://www.pinewoodgroup.com/>, visited on 12.02.2015.
7. *Kutova, G.* *The Buildings of Future – Smart and Alive! XX International Scientific Conference “Construction and Architecture” VSU'2020, Volume 2, I. Architecture and Urbanism, 1-15, p. 133 – 140, October 2020.*

THE CINEMA CENTRE AS A PHENOMENON – BRIEF HISTORY AND DEVELOPMENT

G. Trifonov¹

Keywords: cinema centre, film studio, sound stage

ABSTRACT

A brief overview and analysis on the world's first sound stages and cinema centres are presented – their emergence and natural development in terms of function and architecture. Based on the study of international examples of modern cinema centres, the main typological characteristics are derived, and the main structural elements of a modern cinema centre are systematized. In conclusion, a proposal is made for common classification.

¹ Grigori Trifonov, Arch., PhD student, Dept. “Industrial and Agricultural Buildings”, UACEG, 1 H. Smirnenski Blvd., Sofia 1046, e-mail: grigori.trifonov@gmail.com